

ರಾಜಬಂದಿಗಳ ಕುಟುಂಬದವರಿಗೆ ಆರ್ಥಿಕ ಸಹಾಯ.

ಆರ್ಥಿಕ ತೊಂದರೆಯಲ್ಲಿದ್ದ ಬೆಳಗಾವಿ ಜಿಲ್ಲೆಯ ರಾಜಬಂದಿಗಳ ಕುಟುಂಬದವರಿಗೆ ಸಹಾಯ ಮಾಡುವದಕ್ಕಾಗಿ ಮುಂಬಯಿಯ ಕೆಲವು ಧನಿಕ ಉದ್ಯೋಗಪತಿಗಳು ಹಣ ಕಳಿಸಿದ್ದರು. ಸ್ಥಾನಿಕ ಪಾಪಾರಿಗಳಾದ ಶ್ರೀ. ಪುರುಷೋತ್ತಮ ತೆಂಡೂಲಕರರೂ ಕೆಲವು ಹಣ ಕೊಟ್ಟಿದ್ದರು. ಬೆಳಗಾವಿಯ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿ ಸಂಘದವರೂ ಹಣ ತೆಲಿವಿಸಿದ್ದರು. ಈ ನಿಧಿಯೊಳಗಿಂದ ಬಡ ರಾಜಬಂದಿಗಳ ಕುಟುಂಬಗಳಿಗೆ ಪ್ರತಿ ತಿಂಗಳ ೧೫ ರಿಂದ ೩೦ ರೂ. ಯ ವರೆಗೆ ಆರ್ಥಿಕ ಸಹಾಯ ಮಾಡಲಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಜೇಲಿನಲ್ಲಿ ದ್ವವರಿಗೂ ಬೇಕಾಗುವ ಸಾಮಾನುಗಳನ್ನೂ ಔಷಧಗಳನ್ನೂ ಪುಸ್ತಕಗಳನ್ನೂ ಪೂರೈಸಲಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಚಳುವಳಿ ರಭಸದಲ್ಲಿದ್ದಾಗ ಶಿಕ್ಷೆಯಾಗಿ ಯರವಡಾ ಕಾಂಪ ಜೇಲಿನಲ್ಲಿಟ್ಟ ಕೆಲ ಕೈದಿಗಳು ಜೇಲಿನಿಂದ ಪಾರಾಗಿ ಬರಲು ಅಪೇಕ್ಷಿಸಿದಾಗ ಅವರಿಗೆ ಧನ ಸಹಾಯ ಮಾಡುವದಕ್ಕಾಗಿ ೩೪ ಸಾವಿರ ರೂಪಾಯಿಗಳನ್ನು ಶ್ರೀ. ಶ್ರೀರಂಗ ಕಾಮತರ ಸಹಕಾರಿಗಳೂ ಬೈಲಹೊಂಗಲದ ವೀರ ಹೋರಾಟಗಾರರೂ ಆದ ಶ್ರೀ. ಚಿದಂಬರ ಸರಾಫ ಇವರ ಕಡೆಗೆ ಒಪ್ಪಿಸಲಾಗಿತ್ತು. ಆಗ ಅವರು ಯರವಡಾ ಕಾಂಪ ಜೇಲಿನಲ್ಲಿ ೨|| ವರ್ಷದ ಶಿಕ್ಷೆ ಅನುಭೋಗಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ೧೯೩೦ ಮತ್ತು ೧೯೩೨ ರಲ್ಲಿಯೂ ಅವರಿಗೆ ಅನುಕ್ರಮವಾಗಿ ೬ ತಿಂಗಳ ಹಾಗೂ ೨ ವರ್ಷ ಶಿಕ್ಷೆ ಆಗಿತ್ತು. ಕಾಮತರ ಸ್ನೇಹಿತರೆಂದು ಮುಂಬಯಿ ಯವರಾರೋ ಅವರಿಗೆ ಈ ಹಣ ಕಳಿಸಿಕೊಟ್ಟಿದ್ದರು. ಆ ಹಣದ ಉಪಯೋಗ ಮಾಡಿ ಅವರು ಕೆಲವು ರಾಜಬಂದಿಗಳಿಗೆ ಜೇಲಿನಿಂದ ಪಾರಾಗಲು ಸಹಾಯ ಮಾಡಿದರು. ೧೯೪೩ ರ ಸಪ್ಟೆಂಬರದಲ್ಲಿ ಬಿಡುಗಡೆ ಹೊಂದಿದ ಶ್ರೀ. ಕೃಷ್ಣರಾವ ಯಾಳಿಗೆ ಅವರು ರಾಜಕೀಯ ಖಚ್ಚಿಗಳ ಉಸ್ತುವಾರಿ ಮಾಡುವ ಜೊತೆಗೆ ರಾಜಬಂದಿಗಳ ಕುಟುಂಬದವರಿಗೆ ಸಹಾಯಧನ ಮುಟ್ಟಿಸುವ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯನ್ನು ಮಾಡಿದರು. ೧೯೪೩ ರ ಸಪ್ಟೆಂಬರದಲ್ಲಿ ಶ್ರೀ. ಎಮ್. ಪಿ. ಪಾಟೀಲರು ಬಿಟ್ಟು ಬಂದನಂತರ ರಾಜಕೀಯ ಸಂತ್ರಸ್ತರ ಕಷ್ಟನಿವಾರಣ ಸಮಿತಿ ಸ್ಥಾಪನವಾಗಿ ಅದಕ್ಕೆ ಅವರು ಅಧ್ಯಕ್ಷರಾದರು. ಶ್ರೀ. ಎಮ್. ಎಸ್. ಕುಲಕರ್ಣಿಯವರು ಕಾರ್ಯದರ್ಶಿಯಾಗಿ ಕೆಲಸ ಮಾಡಿದರು. ಶ್ರೀಮತಿ ಪ್ರಮಿಲಾತಾಯಿ ದೇಶಪಾಂಡೆ (ಕಾಮತ) ಅವರು ಈ ಕೆಲಸದಲ್ಲಿ ಅವರಿಗೆ ನೆರವಾದರು. ಮುಂದೆ ೧೯೪೪ ರ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಬಿಡುಗಡೆಯಾದ ಶ್ರೀ. ಜಯದೇವ ಕುಲಕರ್ಣಿಯವರು ಈ ಸಮಿತಿಯ ಕಾರ್ಯದರ್ಶಿಗಳಾಗಿ ಕೆಲಸ ಮಾಡಿದರು.

ನಿಧನವಾರ್ತೆಗಳು !

ಡಾ. ಜೋಶಿ (ಪಾಜ್ಜಾಪುರ) ಇವರು ತೀರಿಕೊಂಡ ಸುದ್ದಿಯ ನಂತರ ನಾವು ಜೇಲಿನಲ್ಲಿ ಇರುವಾಗಲೇ ಶ್ರೀ. ಜೋಶಿ ನಾರಾಯಣರಾಯರು ಹೊರಗೆ ತೀರಿಕೊಂಡ ಸುದ್ದಿ

ಜೇಲಿನಲ್ಲಿ ಬಂದಿತು. ಮುಂದೆ ಬೇಗನೆ ಬಿದರಿ ವಾಮನರಾಯರು ಜಮಖಂಡಿ
ಯಲ್ಲಿ ನಿಧನರಾದ ಸುದ್ದಿ ಬಂದಾಗ, ಇಡೀ ಜೇಲು ದುಃಖಸಾಗರದಲ್ಲಿ ಮುಳುಗಿತು !
ಇವರಿಬ್ಬರೂ ಉಚ್ಚ ಪ್ರತಿಯ ದೇಶಭಕ್ತರು. ಶ್ರೀ. ನಾರಾಯಣರಾಯರು ತಮ್ಮ ವಕೀಲಿ
ವೃತ್ತಿಯ ಮೂಡುತ್ತಲೇ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ ಸಂಘಟನೆಗಾಗಿ ಅತ್ಯಂತ ಪ್ರಾಮಾಣಿಕ
ತನದಿಂದಲೂ ಸೇವಾ ಬುದ್ಧಿಯಿಂದಲೂ ನಮ್ರತೆಯಿಂದಲೂ ದುಡಿದು ಜನಾದರಣೀ
ಯರಾಗಿದ್ದರು. ಶಾಂತಸ್ವಭಾವದ ಮತ್ತು ಕಾರ್ಯಕರ್ತರನ್ನು ಗೌರವಿಸುವ ಹಿರಿಯ
ಮುಖಂಡರೊಬ್ಬರು ಕಣ್ಮರೆಯಾದರು.

ಶ್ರೀ. ವಾಮನರಾವ ಬಿದರಿಯವರ ಬಗ್ಗೆ ಬರೆಯಲು ನನಗೆ ಶಬ್ದಗಳೇ ಸಾಲವು.
ಜಮಖಂಡಿ ಸಂಸ್ಥಾನದ ಬಿದರಿಯಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿ ಕನ್ನಡ ಪ್ರಾಥಮಿಕ ಶಾಲೆಯ ಶಿಕ್ಷಣ
ಮುಗಿಸಿ ಬೆಳಗಾವಿಗೆ ಹೈಸ್ಕೂಲ ಶಿಕ್ಷಣಕ್ಕಾಗಿ ಬಂದರು. ೧೯೧೭ ೧೮ ನೇ ಇಸವಿ
ಯಲ್ಲಿ ಬೆಳಗಾವಿಯಲ್ಲಿ ಶ್ರೀ. ಗೋಪಾಲರಾವ ದೇಶಪಾಂಡೆ ಹುದ್ದೆ, ಶಾಂತರಾಮ
ಸುಂಠಣಕರ, ಹಣಮಂತ ಸದಾಸಿವ ಪರಾಂಜಪೆ, ಬಾಬೂರಾವ ಲಾಕೋರರನ್ನು ಕೂಡಿ
ಕೊಂಡು ಸ್ನೇಹವರ್ಧಕ ಭಜನೀ ಸಂಘವೆಂಬ ಸಂಘಟನೆ ಸ್ಥಾಪಿಸಿ ಆಗಿನಿಂದಲೇ ದೇಶ
ಕಾರ್ಯಕ್ಕೆ ಆರಂಭ ಮಾಡಿದರು. ಹೈಸ್ಕೂಲ ಶಿಕ್ಷಣವನ್ನು ಪೂರ್ತಿಗೊಳಿಸದೆ ೧೯೨೦
ನೇ ಇಸವಿಯ ಅಸಹಕಾರ ಅಂದೋಲನದಲ್ಲಿ ಧುಮುಕಿದರು. ಶ್ರೀ. ಗಂಗಾಧರರಾವ
ದೇಶಪಾಂಡೆಯವರ ಕಡೆಗೆ ಶ್ರೀ. ಪುಂಡಲೀಕಜಯವರೊಂದಿಗೆ ದೇಶಸೇವೆಯ ದೀಕ್ಷೆ
ಪಡೆದರು. ಖಾದಿ ಗ್ರಾಮೋದ್ಧೇಗ, ಗ್ರಾಮಸಂಘಟನೆ, ಹಳ್ಳಿವಾಸ, ಇವರ ಜೀವ
ನದ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯಗಳಾಗಿದ್ದವು. ಉತ್ತಮ ಭಾಷಣಕಾರರು ಅತ್ಯಂತ ಕಳಕಳಿಯ ಕಾರ್ಯ
ಕರ್ತರೆಂದು ಇಡೀ ಜಿಲ್ಲೆಗೆ ಹೆಸರಾದರು. ಶ್ಯಾಗದಲ್ಲಿ ಇವರನ್ನು ಸರಿಗಟ್ಟುವ, ಕಪ್ಪು
ಸಹಿಷ್ಣುತೆಯಲ್ಲಿ ಇವರನ್ನು ಹಿಂಬಾಲಿಸುವ ಕಾರ್ಯಕರ್ತರನ್ನು ನಾನು ಈ ವರೆಗೂ
ನೋಡಿಲ್ಲ. ಇಡೀ ಮನೆತನಕ್ಕೇ ದೇಶಸೇವೆಯ ದೀಕ್ಷೆಕೊಟ್ಟು ಸರ್ವಸ್ವ ಶ್ಯಾಗ ಮಾಡಿ
ದರು. ಕುಮರಿ ಅಶ್ರಮ, ಡ್ಯಾಮ್ ಉರಬಿನಹಟ್ಟಿ, ಅಕ್ಕತಂಗೇರಹಾಳ, ಈರನಹಟ್ಟಿ,
ಕೊಳವಿ ಮುಂತಾದ ಕುಗ್ರಾಮಗಳಲ್ಲಿ ನಿಂತು ಜನತೆಗಾಗಿ ಚಂದನದಂತೆ ದೇಹ ಸವಿಸಿ
ದರು. ಬೆಳಗಾವಿ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಎಲ್ಲ ತಾಲೂಕುಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಲಿನಿಂದ ಪಿರಿಪಿರಿ ತಿರುಗಿ ಸಂಘ
ಟನೆ ಮಾಡಿದ ಶ್ರೇಯಸ್ಸು ಇವರಿಗೇ ಸಲ್ಲುವದು. ೧೯೩೦, ೧೯೩೨, ೧೯೩೪,
೧೯೪೧, ೧೯೪೨ ರಲ್ಲಿ ನಡೆದ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯದ ಹೋರಾಟಗಳಲ್ಲಿ ಅತ್ಯಂತ
ಹುಮ್ಮಸ್ಸಿನಿಂದ ಭಾಗವಹಿಸಿ ಜೇಲಿಗೆ ಹೋದರು, ಕೊನೆಯ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಸಂಗ್ರಾಮದಲ್ಲಿ
(೧೯೪೨) ಕಡೆತನಕ ಇವರು ಭೂಗತರಾಗಿ ಉಳಿದರು. ಇವರನ್ನು ಹಿಡಿದುಕೊಂಡುವ
ವರಿಗೆ ಅಥವಾ ಹಿಡಿಯಲು ಸಹಾಯವಾಗುವ ಮಾಹಿತಿ ಕೊಡುವವರಿಗೆ ೫೦೦೦
ರೂಪಾಯಿಯ ಬಹುಮಾನವನ್ನು ಸರ್ಕಾರ ಜಾಹೀರ ಮಾಡಿದ್ದರೂ ಇವರು ಪೋಲೀ
ಸರಿಗೆ ಕಡೆತನಕ ಸಿಗಲಿಲ್ಲ. ಗಾಂಧೀಜಿಯವರು ಜೇಲಿನಿಂದ ಬಿಡುಗಡೆಯಾಗಿ ಹೊರಗೆ
ಬಂದು ಎಲ್ಲ ಭೂಗತರು ಪ್ರಕಟರಾಗಬೇಕೆಂದು ಆಜ್ಞೆ ಕೊಟ್ಟಾಗಲೇ ಇವರು ತಾವಾ
ಗಿಯೇ ೯ ನೇ ಅಗಸ್ಟ ೧೯೪೪ ನೇ ದಿನ ಜಿಲ್ಲಾ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ ಕಮೀಟಿಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಕಟರಾಗಿ

ಜೇಲಿಗೆ ಬಂದರು. ಜೇಲಿಗೆ ಬಂದಾಗ ಇವರ ಆರೋಗ್ಯ ಸಾಕಷ್ಟು ಕೆಟ್ಟಿತ್ತು. ೬-೮ ತಿಂಗಳಲ್ಲಿಯೇ ಇವರನ್ನು ಸರಕಾರ ಮುಕ್ತ ಮಾಡಿತು. ಜಮಖಂಡಿ ಸಂಸ್ಥಾನ ಪ್ರಜಾ ಪರಿಷತ್ತು ಶ್ರೀ. ಬಾಳಾಸಾಹೇಬ ಖೇರ ಅವರ ಅಧ್ಯಕ್ಷತೆಯಲ್ಲಿ ಕೂಡಿದಾಗ ಮೈಯೊಳಗೆ ೧೦೩, ೧೦೪ ಡಿಗ್ರಿ ಜ್ವರ ಇದ್ದಾಗಲೂ ಪರಿಷತ್ತಿಗಾಗಿ ತಿರುಗಾಡಿ ದುಡಿದದ್ದರ ಪರಿಣಾಮವಾಗಿ ನ್ಯೂಮೋನಿಯಾ ಆಗಿ ಪರಲೋಕವಾಸಿಗಳಾದರು! ಬೆಳಗಾವಿ ಜಿಲ್ಲಾ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ ಕಮೀಟಿಯನ್ನು ಅನಾಥರನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿ ಕಣ್ಮರೆಯಾದರು! ನನಗಂತೂ ಅವರು ಗುರುಗಳೂ ಹೌದು ಹಿರಿಯರೂ ಹೌದು ಮಿತ್ರರೂ ಹೌದು. ಇಂಥ ಆಶೀರ್ಯ ಬಂಧುವಿನ ನಿಧನದ ಸುದ್ದಿ ಕೇಳಿ ಜೇಲಿನಲ್ಲಿದ್ದ ನಾನು ದಿಜ್ಞಾಢನಾದೆ. ಜೇಲಿಗೆ ಜೇಲೇ ದುಃಖಸಾಗರದಲ್ಲಿ ಮುಳುಗಿತು.

ಸಂಧಿ ಕಾಲದ ಸಂಗತಿಗಳು.

ಗಾಂಧೀಜಿಯವರ ಬಿಡುಗಡೆಯಾದ ನಂತರ ಭೂಗತರಾಗಿದ್ದ ಕಾರ್ಯಕರ್ತರೂ ಹೋರಾಟಗಾರರೂ ಪ್ರಕಟವಾಗಿ ಕೆಲಸ ಮಾಡಬೇಕೆಂದು ಆದೇಶ ಕೊಟ್ಟರೂ ಕೆಲವು ಕಾರ್ಯಕರ್ತರು ಕಡೆತನಕ (ಅಂದರೆ ೧೯೪೬ ರಲ್ಲಿ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್, ಮಂತ್ರಿಮಂಡಳ ಬರುವ ತನಕ) ಭೂಗತರಾಗಿಯೇ ಉಳಿದರು. ಅಂಥವರಲ್ಲಿ ನಮ್ಮ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಶ್ರೀ. ಬಸವಣ್ಣಪ್ಪಾ ಸಾಣಿಕೊಪ್ಪ ಹಾಗೂ ಕೊಲ್ಲಾಪೂರದ ಶ್ರೀ. ರತ್ನಪ್ಪಾ ಕುಂಬಾರ ಅವರು ಪ್ರಮುಖರು. ರತ್ನಪ್ಪಾ ಕುಂಬಾರರಂತೂ ಸ್ವರಾಜ್ಯ ಬಂದು ಸಂಸ್ಥಾನಗಳು ವಿಲೀನವಾಗುವವರೆಗೆ ಪ್ರಕಟವಾಗಲೇ ಇಲ್ಲ. ಹಾಗೆ ಮಾಡುವದರಲ್ಲಿ ಅವರ ಉದ್ದೇಶವೇನಿತ್ತೋ ತಿಳಿಯಲಿಲ್ಲ.

ಭೂಗತ ಸೈನ್ಯಕ್ಕೆ ಸಕ್ರಿಯ ಸಹಾಯ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದ ಶ್ರೀ. ಶಂಕರರಾವ ಗ್ರಾಮೋಪಾಧ್ಯೆ ಹಾಗೂ ವಿಷ್ಣು ನೀಲಕಂಠ ಪುರಾಣಿಕ ಇವರ ಬಂಧನ ಕಡೆತನಕ ಆಗಲೇ ಇಲ್ಲ. ಶ್ರೀ. ಪುರಾಣಿಕರು ಶ್ರೀ. ಜಯದೇವ ಕುಲಕರ್ಣಿ ಅವರ ಬಂಧನ ಆಗುವವರೆಗೆ ಗುಪ್ತ ಸಂಘಟನೆಯ ಕೇಂದ್ರ ಕಚೇರಿಯಲ್ಲಿ ಕೆಲಸ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದರು. ಶ್ರೀ. ಗ್ರಾಮೋಪಾಧ್ಯೆ ಅವರು ಶ್ರೀ. ವಾಮನರಾವ ಬಿದರಿಯವರ ಸಹಾಯಕರಾಗಿ ಬೆಳಗಾವಿಯಲ್ಲಿ ಕೆಲಸ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದರು. ಶ್ರೀ. ವಡವಿ ಮಾಸ್ತರರು ಬೆಳಗಾವಿಯಲ್ಲಿರುವಾಗ ಅವರ ಊಟ ಉಪಚಾರದ ವ್ಯವಸ್ಥೆ, ಪತ್ರ ವ್ಯವಹಾರದ ನಿರ್ವಹಣೆ ಇತ್ಯಾದಿ ಒಳ್ಳೆ ದಕ್ಷತೆಯಿಂದ ಹಾಗೂ ಜಾಗರೂಕತೆಯಿಂದ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದರು. ಅವರ ಹೊಲಿಗೆಯ ಅಂಗಡಿಯೆಂದರೆ ಗುಂಪುಗಳಿಗೆ ಸಂದೇಶ ಕಳಿಸುವ ಗುಪ್ತ ಅಂಚೆ ಕಚೇರಿಯೇ ಆಗಿತ್ತು.

೧೯೪೪ ರ ಉತ್ತರಾರ್ಧ ಹಾಗೂ ೧೯೪೫ ರ ಮೂರ್ವಾರ್ಧದಲ್ಲಿ ಬಹುತರ ಎಲ್ಲ ಮುಖಂಡರ ಹಾಗೂ ಬಹಳಷ್ಟು ಕಾರ್ಯಕರ್ತರ ಬಿಡುಗಡೆ ಆಯಿತು. ಶ್ರೀ. ಅಣ್ಣಾ ಗುರೂಜಿ, ಶ್ರೀರಂಗ ಕಾಮತ್, ಚನ್ನಪ್ಪ ವಾಲಿ, ವೆಂಕರಡ್ಡಿ ಹೂಲಿ ಮೊದಲಾದ ಕೆಲವು